MARMARA ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

EŞYA HUKUKU PRATİK ÇALIŞMA 1

(Eşya Hukukunun Temel Kavramları ve Eşya Hukukunun Genel İlkeleri)

OLAY

Doğduğu köyde hayatını sürdüren 20 yaşındaki (A), izlemeyi çok istediği film serisinin orijinal altı adet DVD'sini satın almak için köyün en zengin kişisi Bay(B)'den borç para ister. (B) borç para veremeyeceğini; ancak babası için yapılacak saç ekimi işlemi için saç ve 0 negatif kana ihtiyaçları olduğunu, (A)'nın gür saçlarını ve (A)'ya herhangi bir zararı olmayacak ölçüde bir tüp kanını para karşılığı satın alabileceğini söyler.

(A)'nın DVD alma ısrarlarından bunalan babası (C), gelir elde etmek için protez bacağını iki ay süreyle (D)'ye kiraya verir. Ayrıca (C), köyde sahibi olduğu bir taşınmaz üzerinde Bayan (D) lehine beş yıl süreyle bir intifa hakkı tesis eder. İntifa hakkının tesisine ilişkin sözleşmede (A) ve (D);intifa hakkının kapsamını, (D)'nin yalnızca kullanma yetkisine sahip olacağı şekilde ve yararlanma yetkisini dışlayacak biçimde kararlaştırır.

DVD'leri satın alan (A), serinin yeni çıkan filminin galası için Amerika'ya gitmeyi arzulamaktadır. Arkadaşı (G), (A)'ya, DVD'leri satın almasıyla beraber (A)'nın artık DVD'lerin maliki olduğunu ve DVD'leri çoğaltıp, satabileceklerini söyler. Bu fikri oldukça mantıklı bulan (A), elinde bulunan orijinal DVD'leri ikinci el eşya satan bir uygulamayı telefonuna ücret karşılığı indirir ve DVD'leri burada satışa çıkarır.

SORULAR:

1. Bay (A) ile Bay (B) arasında, Bay (A)'nın saçlarını ve Bay (A)'ya zararı olmayacak ölçüde bir tüp kanı konu alan satış sözleşmesi hüküm ve sonuç doğurmaya elverişli midir? Sözleşmenin konusuna dahil olan varlıkların eşya olup olmadığını da gözeterek, tartışınız.

2. Bay (C)'ninprotez ayağı eşya olarak nitelendirilebilir mi? Bu soruya vereceğiniz yanıt çerçevesinde Bay (C)'nin protez ayağını kiraya vermesinin mümkün olup olmadığını tespit ediniz.

3. Bay (C)'nin Bayan (D) lehine sadece kullanma yetkisi tanıyan intifa hakkı tesis etmesi mümkün müdür? Eşya hukukuna hâkim olan ilkeler çerçevesinde açıklayınız.

4. Bay (A) çok sevdiği serinin DVD'lerinin maliki olmakla beraber, DVD'lerin içinde yer alan filmleri çoğaltma yetkisini elde etmiş midir? Tartışınız. DVD'lerin satışının geçerliliğini hukuken değerlendiriniz. Bay (A)'nın telefonuna ücret karşılığı indirdiği uygulama, eşya olarak nitelendirilebilir mi? Açıklayınız.

CEVAPLAR:

1.Eşya kavramı kanunda tanımlanmamıştır. Hukuki anlamda eşya; cismani, sınırlandırılmış, üzerinde fiili ve hukuki hakimiyet kurmaya elverişli olan şeylerdir. Eşya kavramını, kişilik değeri oluşturmayan, üzerinde hukuki olarak hakimiyet kurulabilen ve ekonomik değeri olan belirli bir maddi varlık olarak tanımlayabiliriz.

Eşyanın unsurları olarak;

a. Kişilik değerleri dışında varlık olması,
b. Ekonomik bir değeri olan tanımlanabilir (cismani ve sınırlandırılmış) olması,
c. Maddi varlık üzerinde fiili ve hukuki olarak hakimiyete elverişli olması söylenebilir.

Olayda;Bay (A)'nın saçları, (A)'nın bedeni ile bağlılığı devam ettiği sürece eşya olarak nitelendirilemez. Ancak saç insan bedeninden kolaylıkla ayrılabilen ve ayrılma eyleminde insana zarar vermeyen bir hadise olduğundan bedenden ayrılan uzuvlar kural olarak eşya niteliğine haiz olur ve ayni hakkın konusunu teşkil edebilirler. Dolayısıyla (A)'nın saçları (A)'nın vücudundan ayrıldıktan sonra ayni hakkın konusunu teşkil eder ve satış sözleşmesine geçerli bir şekilde konu edilebilir.

(A)'nın vücudundan alınacak bir tüp kan konusunda ise yasal mevzuatta özel bir düzenleme yer almaktadır. MK m. 23/III uyarınca insan kökenli biyolojik maddelerin alınması, aşılanması ve nakli yazılı rıza üzerine mümkündür. Şüphesiz burada rıza hukuka ahlaka aykırı olmadıkça geçerlidir. Yine unutulmamalıdır ki bu tür taahhütler talep edilemediği gibi, yerine getirilmediği takdirde maddi veya manevi tazminat da talep edilemez.

2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılanması ve Nakli Hakkındaki Kanun m. 8 de; canlı kişiden doku ve organ alınmasına ancak hayat için zorunlu olmayan, verilmesi halinde kişinin yaşama şansını ve yaşama biçimini etkilemeyecek organlar için izin verilmiş, ayrıca organ naklinin alıcının sağlığının iyileştirilmesi amacıyla yapılabileceği belirtilmiştir. Aynı kanunun 3. maddesinin b bendinde ise, bir bedel veya başkaca çıkar karşılığı organ ve doku alınması ve satılması yasaklanmıştır.

Vücuttan alınan kanın eşya olup olmadığı ile ilgili; vücuttan ayrılan parçanın, dokunun veya kan, deri ya da kemik hücreleri gibi maddelerin tekrar vericiye nakledilecek olması durumunda, alınan organ, doku ya da hücre ile vücut arasındaki işlevsel birlik kesin olarak sona ermediğinden eşya hukuku kurallarının yanı sıra kişilik hakkı korumasına ilişkin kuralların da uygulanacağı kabul edilmektedir. Ancak bu varlıklar başka birinin vücuduna aktarılacağı takdirde vücuttan ayrılmasıyla eşya vasfına haiz olacaklar başkasının vücuduna girmeleriyle eşya niteliğini kaybederek nakledilen kişinin vücudunun bir parçası olurlar.

Olayda; kan vücuttan ayrılmasıyla başka birinin vücuduna girene kadar eşya vasfına sahip olacaktır. Ancak özel düzenleme gereği kan satışı yasaklanmıştır. Dolayısıyla emredici hükümlere aykırı bir sözleşme kesin hükümsüzdür.

2. Protez başlangıçta eşya niteliğinde ise de, insan bedeni ile sıkı bir bağlantıyla bütünleştiğinde eşya niteliğini kaybeder. Örneğin kalça veya kemiklerde bağlantıyı sağlayan metal plakanın ya da kalp pili tıbbi operasyonla takılması durumunda bunlar eşya niteliğini kaybeder; çıkarılıp bedenden ayrılmayla da eşya niteliğini tekrar kazanırlar.

Bedene sıkı surette bağlı olmayan protezler, istenildiği an bedenle bağlılığı sona erdirilebilen, ondan ayrılabilenler ise eşya niteliğini devam ettirir.

Olayda;protez bacak bedenden istenildiği an ayrılabilen ve ayrılması durumunda da insana zarar vermeyen bir varlıktır. Dolayısıyla protez vücuttan ayrılması ile eşya niteliğine sahip olacaktır. Eşya niteliğine sahip olan bir varlık aksi belirtilmedikçe ayni hakkın konusunu oluşturur. Ayni hakkın vermiş olduğu kullanma yararlanma ve tüketme yetkileri protez bacak üzerinde (C) açısından söz konusudur. Dolayısıyla (C)'nin bacağını kiralaması hukuken geçerlidir.

3. Eşya Hukukuna Hakim Olan İlkeler;

-Aleniyet İlkesi,

-İyiniyetli Kazanımların Korunması İlkesi,

-Tipe Bağlılık ve Tipin Kapsamının Belirliliği İlkesi,

-Belirlilik(Muayyenlik) İlkesi,

-Sebebe Bağlılık İlkesi,

-Katılma(İltihak) veya Bağlanma İlkesi,

-Zaman İtibari İle Öncelik İlkesidir.

Eşya hukukuna hakim ilkelerin pek çoğu ayni hakka ilişkin ilkeleri karşılamaktadır. Sözünü ettiğimiz bu ilkelerden olayımız bakımından rol oynayanlar ise sınırlı sayı ilkesi ve tipe bağlılık ilkesidir. Bu ilkelerden sınırlı sayı ilkesi uyarınca, yasada sayılmış olan ayni haklar dışında yeni bir ayni hak türetmek mümkün değildir. Tipe bağlılık ilkesi uyarınca, sınırlı sayıda sayılmış olan ayni hakların içeriğinin ve yapısının değiştirilememesini ifade eder.

Olayda; (C)'nin Bayan (D) lehine, arazisi üzerinde yararlanma yetkisini dışlayacak biçimde bir intifa hakkı tesis ettiğini görüyoruz. İntifa hakkının TMK'daki tanımı uyarınca sahibine*"kullanma ve yararlanma"* yetkisi veren bir ayni hak olduğunu tespit edebilmekteyiz. Şu halde tipe bağlılık ilkesi ile sınırlı sayı ilkesini hiçe sayan biçimde, ayni hak tesisinin mümkün olamayacağından hareketle (D)'ninayni hak sahibi olamadığını söylemek gerekecektir.

4.FSEK m. 1/B'de, eser, sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulü şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla her türden eser, fikir veya sanat eseri sayılamayacak eser ancak belirli özelliklere haiz olması durumunda FSEK kapsamında koruma altına alınacaktır. Fikri bir ürünün FSEK kapsamında eser olarak kabul edilebilmesi için şu şartların arandığından bahsedilebilir;

- Eser fikri/düşünsel bir çabanın sonucunda ortaya çıkmalıdır,
- Eser yaratıcısının hususiyetini taşımalıdır,
- Eser şekillenmiş olmalıdır,
- Eser FSEK m. 1/B kapsamında sayılan eser türlerinden birine dâhil olmalıdır.

Koruma kapsamında ki eser türleri m. 2'de *"ilim ve edebiyat eserleri",* m. 3'te *"musiki eserleri",* m. 4'te *"güzel sanat eserleri"*, m. 5'te *"sinema eserleri"* şeklinde düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra m. 6'da veri tabanlarının, işlenmeler ve derlemelerin de korunacağı düzenlenmiştir.

Olayda; DVD'nin içeriğini oluşturan şey fikri eser olarak kabul edilir. Fikri eser türlerinden ise sinema eseridir. Fikri eseri satın alan kişi ve fikri eseri meydana getiren kişinin (eser sahibi) hakları birbirinden farklıdır. FSEK'in 13. maddesinde, *"Fikri Haklar"* başlığı altında Eser Sahibinin Hakları düzenlenmiştir. Kanun m. 13/I'de, *"Fikir ve sanat eserleri üzerinde sahiplerinin malî ve manevî menfaatleri bu kanun dairesinde himaye görür"* şeklinde kanun eser sahibinin haklarını mali ve manevi haklar şeklinde ikili bir ayırıma tabi tutmuştur.

Manevi haklar, eser sahibine, meydana getirdiği eser nedeniyle tanınan kişiliği ile ilişkili haklardır. Eser sahibinin manevi hakları FSEK m. 14 vd. sınırlı sayı ilkesine tabi olarak düzenlenmiştir. FSEK m. 14'te eser sahibinin umuma arz yetkisi, m. 15'te, eserde adın belirtilmesi yetkisi, m.16'da eserde değişiklik yapılmasını engelleme yetkisi, m. 17'de ise eser sahibinin malike ve zilyede karşı yetkileri düzenlenmiştir.

Mali haklar ise, eser sahibinin ortaya koyduğu eserden ekonomik yarar elde etmesini sağlayan, mirasa ve hukuki işlemlere konu olabilen, sınırlı sayı ilkesine tabi olarak düzenlenmiş olan haklardır. Eser sahibinin mali hakları FSEK m. 20 vd. yer almaktadır. FSEK m. 21'de işleme hakkı, m.22'de çoğaltma hakkı, m.23'te, yayma hakkı, m. 24'te temsil hakkı, m. 25'te umuma iletim hakkı ve bu haklardan farklı bir yerde, m. 45'te düzenlenen bazı eser türlerinin satış bedellerinden pay alma hakkı sağlayan izleme hakkıdır.

Bugün fikir ve sanat eserleri ile buluşlar üzerinde mülkiyet değil fikri hak denilen başka bir tür mutlak hakkın varlığı kabul edilmiş bulunduğundan, bazı hukuk düzenlerinde gayrimaddi eşya adı verilen fikir ve sanat eserleri ile buluşlar hukukumuzda eşya kavramı dışında kalır. Fakat fikir ve sanat eserlerinin cisimlendiği maddi şeyler şüphesiz eşya niteliğindedir.

Olayda bahse konu DVD'ler cismani olarak eşya niteliğindedir. Bu ürünler üzerinde (A), mülkiyet hakkına sahiptir. Ancak DVD içeriğini oluşturan fikri eser üzerinde böyle bir hakka sahip değildir. DVD'leri çoğaltma yetkisi eser sahibindedir. Eser sahibi bu yetkisini lisans veya başka yollarla bir başka kimseye bırakabilir. (A), DVD'leri çoğaltması durumunda eser sahibinin fikri hakkını ihlal etmiş olacaktır. Taraflar arasında bir sözleşme bulunmadığından ötürü sözleşmeye aykırılıktan kaynaklı bir dava açılması mümkün değildir. Ancak (A)'nın, haksız fiilden kaynaklı maddi ve manevi tazminat davası ile veya vekaletsiz iş görmeden kaynaklı dava ile karşılaşması muhtemeldir. Ayrıca, eser sahibi tecavüzün ref'i (bedel, devir veya imha talebi) ve tecavüzün meni koruyucu davaları ile çoğaltılan DVD'lerin satışına engel olabilir.

(A), DVD'ler üzerinde mülkiyet hakkına sahip olduğundan dolayı elinde bulunan bu varlıkları ikinci el olarak satabilir. Zira DVD'ler başlı başına bir eşyadır ve ayni hakka konu edilebilirler.

(A)'nın cep telefonuna indirdiği uygulama da fikri bir eserdir. Bilgisayar programlarına ilim ve edebiyat eserleri başlığı altında yer verilmiştir. Kişi uygulamayı indirdikten sonra isterse onu kullanabilir isterse yok edebilir. Ancak yararlanma açısından yine eser sahibinin hakları ile çatışmayacak şekilde yaralanma

mümkün olacaktır. Örneğin, uygulamayı kiralayarak para kazanması mümkün değildir. Böyle bir durumda eser sahibinin yayma hakkı ihlal edilmiş olur.